DOI: https://doi.org/10.17355/rkkpt.v34i3.72

František Mikloško*

Tóth Károly: Demokrata és humanista

(avagy a szlovák–magyar megbékélés Sziszüphosza?)

Tóth Károly, vagy ahogyan mi neveztük, Karcsi Tóth, örökre a rendszerváltásban részt vállaló szlovákiai magyarság jelképes személyisége marad. Szerény, ugyanakkor céltudatos tevékenységéből kiindulva alapvető kérdéseket lehet feltenni a szlovákiai magyarság problémáiról és értékeléséről, valamint a rendszerváltás utáni szlovák–magyar együttélésről.

A Független Magyar Kezdeményezés (FMK – Maďarská nezávislá iniciatíva, MNI) 1989. november 18-án alakult meg Vágsellyén, Tóth Károly és Sándor Eleonóra lakásán. Első elnöke Tóth Károly lett. Akkor még senki sem tudta, milyen irányt vesz majd az ország fejlődése. A Nyilvánosság az Erőszak Ellen (NyEE – Verejnosť proti násiliu, VPN) mozgalom egy nappal később, 1989. november 19-én jött létre. Az FMK politikusai a magyarországi független értelmiségiekkel ápolt hosszú távú kapcsolataiknak köszönhetően politikailag felkészültebbek voltak, mint a formálódó VPN szlovák politikusai. Az FMK Szigeti Lászlót delegálta a VPN Koordinációs Központjába, aki ezt követően részt vett a NYEE minden fontos döntésében a novemberi napok során Szlovákiában. Az 1990-es választásokon az FMK a VPN listáján indult; új elnöke, A. Nagy László, a Szlovák Nemzeti Tanács alelnöke lett, Zászlós Gábor pedig a Szlovák Köztársaság kormányának alelnöke.

Mindezt azért mondom el, mert a szlovákiai magyar politikai pártok – előbb az FMK, majd az Együttélés és a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom (MKDM), később pedig egyesülésük után a Magyar Koalíció Pártja (MKP) – Szlovákiában mindig a demokráciáért folytatott küzdelem élvonalában álltak. Az FMK már az első parlamenti ciklusban határozottan szembeszállt a NYEE-n belül is kibontakozó mečiarizmussal. Az Együttélés és az MKDM, bár ellenzékben voltak, a [szlovák] parlamentben mindig támogatták a demokratikus pártokat, amikor azok kisebbségi kormányként irányították az országot. 1998 és 2006 között a magyarok folyamatosan kormányzati szerepet vállaltak, és ezzel alapvetően hozzájárultak Szlovákia

* František Mikloško – parlamenti képviselő, a szlovák parlament volt elnöke, matematikus, keresztény értelmiségi. 1989 novembere előtt a földalatti ellenzék, majd a szlovákiai demokratikus átalakulás egyik kulcsfigurája, a Verejnosť proti násiliu (Nyilvánosság az Erőszak Ellen, VPN) mozgalom egyik vezető személyisége volt. A magyar–szlovák párbeszédhez való hozzájárulásáért számos magyar kitüntetést kapott, köztük a Szent Adalbert-díjat, 2021-ben pedig magas rangú állami kitüntetést is: a Magyar Érdemrend középfokú keresztjét csillaggal.

NATO- és európai uniós csatlakozásához. A történelmi igazság kedvéért hozzá kell tenni, hogy bár a Most–Híd 2016 és 2020 között az Irány–Szociáldemokrácia (Smer–Sociálna demokracia) párttal közösen kormányzott, a döntő pillanatban, amikor brutálisan meggyilkolták Ján Kuciakot és Martina Kušnírovát,[1] éppen ez a párt szabta Robert Fico miniszterelnöknek azt a feltételt, hogy amennyiben nem mond le tisztségéről, képviselői kilépnek a kormányból. Az a magyar kisebbségi politika, amely a rendszerváltás utáni demokratikus fejlődés egyik meghatározó alakítója volt Szlovákiában, az FMK-val kezdődött, és kiindulópontján Tóth Károly állt.

Szigeti Lászlónak és Rudolf Chmelnek köszönhetően közelebbi kapcsolatba kerültünk Göncz Árpád magyar köztársasági elnökkel. Többször meglátogattuk budapesti rezidenciáján, ő pedig ellátogatott a nyitrai Malánta kastélyba, valamint [a magas-tátrai] Javorinába, ahol a szlovák parlament Gustáv Husáktól és Vasiľ Biľaktól egy-egy szép rezidenciát örökölt. Egy alkalommal a magyarországi szlovákok helyzetéről beszélgettünk vele. Akkor azt mondta, hogy a magyarországi szlovákság számára a legnagyobb csapást az 1945 utáni lakosságcsere jelentette, amikor Magyarországról elköltözött a szlovák értelmiség – például a tanítók –, és gondot okozott a különböző egyházak szlovák lelkészeinek hiánya is. Akik ott maradtak, bibliai értelemben olyanok voltak, mint a „pásztor nélküli nyáj". Véleménye szerint ez jelentősen hozzájárult fokozatos asszimilációjukhoz.

A saját értelmiség szükséges volta ismételten visszatérő gondolat volt a szlovákiai magyar politikai barátainkkal folytatott beszélgetések során, és a legfontosabb feladatként jelent meg. Ennek jegyében jött létre 1996-ban Somorján (Hunčík Péter anyagi támogatásával) a Fórum Kisebbségkutató Intézet. Tóth Károly a társalapítója volt, és 2014-ig igazgatóként vezette. A Fórum Intézet értékes tudományos kiadványokat és szakfolyóiratot adott és ad ki ma is, konferenciákat szervez, amelyek fontos információforrásul szolgálnak Szlovákia és a külföld számára a szlovákiai magyar kisebbség helyzetéről és problémáiról. Ebbe a folyamatba illeszkedett a – Bugár Béla vezette – Magyar Koalíció Pártja kezdeményezésére 2003 októberében létrejött komáromi Selye János Egyetem is, amely a magyar nyelvű oktatás és tudományos kutatás minden szintjének intézményes hátterét biztosítja. A különböző egyházak magyar lelkipásztorainak száma természetesen az érintettek belső elhivatottságán múlik.

Hogy a saját kisebbségi értelmiség felnevelésére irányuló program mennyire volt sikeres, illetve hogy a magyar kisebbséget nem sújtja-e ugyanúgy a fiatalok Magyarországra vagy más külföldi országokba történő elvándorlása, mint

[1] Ján Kuciak szlovák oknyomozó újságírót és menyasszonyát 2018 februárjában otthonukban meggyilkolták. Az újságíró a szervezett bűnözés és bizonyos kormányzati körök kapcsolatait kutatta és kívánta a sajtóban leleplezni. A gyilkosság hatására országszerte tiltakozó tüntetések kezdődtek, amelyek nyomán több miniszter, majd Robert Fico miniszterelnök is lemondott tisztségéről.

Szlovákiát országos szinten, azt nem tudom megítélni. Erre bizonyára a Fórum Intézet tudna választ adni.

Tóth Károly a Szlovákiai Magyarok Kerekasztalának alapítója is volt. A Kerekasztal célja a kisebbségi civil szféra összehangolása, valamint a kölcsönösen előnyös kompromisszumok keresése nemcsak a kisebbségi kérdésekben, hanem a szlovák–magyar kapcsolatokban is. Vajon mennyire sikerült 1989 novembere óta ezt a célt megvalósítani?

Amikor a Szlovák Nemzeti Tanács elnöke voltam, az egyik első hivatalos látogatás Pozsonyban 1990-ben Göncz Árpád magyar köztársasági elnök látogatása volt. A pozsonyi várban, ahol fogadtam őt, üdvözlő beszédemben ezt mondtam: „Elnök úr! Ezer éve élünk itt együtt szlovákok és magyarok, többnyire békében egymás mellett. Tegyünk meg mindent azért, hogy a következő ezer évben is békésen tudjunk együtt élni!" Göncz elnök erre így válaszolt: „Éljük meg békében a következő húsz-harminc évet, és a fennmaradó kilencszázhetven már nem lesz olyan nehéz." Mai szemmel nézve mennyiben sikerült valóra váltani Göncz Árpád szavait?

Szavait akár a mellény újragombolásához is hasonlíthatjuk. Ha az első gombot rosszul gomboljuk be, utána már az összes többi is rossz helyre kerül. Ezen a téren Szlovákiában mégis sikerült előrelépni. 1990 októberében sikerült visszavernünk a szlovák nacionalisták első támadását, akik olyan törvényt akartak elfogadtatni a parlamentben, amely szerint minden hivatalban kizárólag szlovákul kellett volna beszélni.[2] Az akkori kormányunk által javasolt törvény, amely lehetővé teszi, hogy a vegyes lakosságú településeken a kisebbségek saját nyelvüket is használják, ma már senkit sem zavar Szlovákiában. A későbbi időszakokban, amikor a magyarok is részesei voltak a kormánykoalíciónak, az együttélés kérdéseiben – ha lassan is – folyamatosan haladásra került sor.

1989 decemberében a szlovák parlament a Szlovák Köztársaság kormányával együtt nyilatkozatot fogadott el, amelyben bocsánatkérését és sajnálatát fejezte ki szlovákiai zsidók a II. világháború idején történt deportálása miatt. 1990 februárjában a parlament újabb nyilatkozatot fogadott el a szlovákiai németek II.

[2] A Szlovák Nemzeti Tanács Tt. 428/1990. számú, 1990. október 25-én kelt törvénye a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről. In: Popély Árpád – Simon Attila (Szerk.): Szöveggyűjtemény a szlovákiai magyarok történetéhez. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar, 2021. https://pf.ujs.sk/documents/books/szoveggyujtemeny.pdf; 300–302.; *„Jog ott van, ahol jogot alakító polgárok vannak!" A koalíciós nyelvtörvényjavaslatról nyilatkozik Tóth Károly, a Független Magyar Kezdeményezés elnöke*; *Egy minimális konszenzus esélyei*. *Interjú Tóth Károllyal, a Független Magyar Kezdeményezés elnökével – a nyelvtörvényről*. In: Tóth Károly: *Autonómiakísértet*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2025. 314–316. ill. 316–318.. Vö: Az Együttélés Országos Tanácsa Intéző Bizottságának 1990. november 5-i állásfoglalása a nyelvtörvényről. A nyelvháború újabb fejezete. https://duray.sk/1990/11/nyelvhaboru/; Gyönyör József: *Terhes örökség.* Madách-Posonium, 1994. 330–332. In: https://library.hungaricana.hu/hu/view/SOMORJA_terhes_orokseg/?pg=0&layout=s

világháború utáni kitelepítéséről. Ebben többek között elítéltük a kollektív bűnösség elvét. Ezután még két további nyilatkozat elfogadását terveztük. Az egyik a csehszlovákiai és szlovákiai kommunista korszakról szólt volna. A másik pedig a szlovák és a magyar parlament közös nyilatkozata lett volna szomszédsági együttélésünk közelmúltjáról.

A kommunista múltról szóló nyilatkozat előkészítését végül el sem kezdtük, mert a szlovák parlamentben túl sok volt az egykori kommunista képviselő, így nem volt remény egy ilyen dokumentum elfogadására. Sajnos a második terv sem valósult meg. Mindkét oldalon létrehoztunk egy-egy politikai-történelmi bizottságot: a szlovák oldalon az én vezetésemmel, a magyar oldalon pedig Szabad György, a magyar Országgyűlés elnöke vezetésével. Célunk az volt, hogy mindkét fél fájdalmas témáit őszintén megvizsgáljuk, majd közösen fejezzük ki reményünket és akaratunkat a jövőbeni békés együttélésre. Az egyes konkrét események értékelésénél azonban komoly nézetkülönbségekbe ütköztünk. Ilyen volt például az 1938-as első bécsi döntés megítélése, amelyről nem tudtunk közös álláspontra jutni. Így végül nem sikerült közös nyilatkozatot elfogadnunk.

Később, amikor Pavol Hrušovský volt a szlovák parlament elnöke, a magyar Országgyűlés elnöke pedig Szili Katalin, Bugár Bélával, Szigeti Lászlóval és más magyar barátainkkal ismét megpróbáltunk előkészíteni egy közös nyilatkozatot. Ezúttal már nem kívántunk belemenni a történelmi részletekbe. A közelgő választások miatt azonban ezt sem sikerült elfogadni. 2005-ben a krefeldi Szent Adalbert Alapítvány nekem ítélte a Közép-európai Szent Adalbert-díjat. A díjat a magyar Országgyűlés épületében Mádl Ferenc köztársasági elnök adta át. Köszönőbeszédemben a magam nevében bocsánatot kértem a Szlovákiában élő magyaroktól a II. világháború után őket ért igazságtalanságokért, különösen a csehországi határvidékre történt kényszerkitelepítésekért. Mindez Erdő Péter bíborosnak, Magyarország prímásának jelenlétében történt. A bíboros később odajött hozzám, és azt mondta: jó lenne, ha a magyar és a szlovák püspökök is olyan közös nyilatkozatot fogadnának el, amilyet egykor a lengyel és a német püspökök tettek. Erdő bíboros ennek érdekében lépéseket is tett, de meg kell állapítanom, hogy a szlovák oldalon kezdeményezése [akkor] nem talált visszhangra.[3]

Hová jutottunk mi, szlovákok és magyarok a kommunizmus bukása után harminchét évvel – Szlovákián belül és államközi kapcsolatainkban? Egyrészt, bár a Szlovákiai Magyarok Kerekasztala gyakran – sok esetben joggal – bírálta a hivatalban levő kormányok különböző intézkedéseit, az együttélés alapvetően békés volt. Másrészt azonban fel kell tennünk a kérdést: sikerült-e olyan környezetet teremtenünk a szlovákiai magyarok számára, amelyben jól és valóban egyenrangú

[3] A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2006 júniusában az 1965-ös lengyel–német egyházi nyilatkozatváltáshoz hasonló tartalommal levelet intézett a Szlovák Püspöki Konferenciához, amelyre a kölcsönös kiengesztelődéssel egyetértő, azt támogató választ kapott. A két levelet 2006. június 29-én Esztergomban együtt írta alá a két testület elnöke.

állampolgárként érezhetik magukat? A magyarok ismételten felvetik a kulturális és oktatási autonómia szükségességét, és kifogásolják alkotmányunk preambulumát is.[4] Az utóbbi időben több alkalommal volt lehetőségem magyar nemzetiségű honfitársainkkal találkozni, és az volt a benyomásom, nem érzik úgy, hogy életük országunkban teljes mértékben elfogadott és megbecsült volna. Ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni! Nemzetiségi kérdésekben néha egyetlen szikra is elegendő ahhoz, hogy az események láncolata elinduljon. És Szlovákia valamennyi polgárának – természetesen a magyaroknak is – az ország gazdasági és politikai helyzete miatt egyre fokozódó frusztrációja könnyen különféle válságokhoz és feszültségekhez vezethet.

Ma azonban a felejthetetlen Tóth Károlyra, a mi Karcsi Tóthunkra emlékezünk. Egész életét kitartóan annak szentelte, hogy szolgálja a Szlovákiában élő magyarokat, valamint elősegítse a magyarok és a szlovákok együttélését hazánkban. Tóth Károly élete mindannyiunk számára nagy örökség és egyben kötelezettség kell hogy legyen. Somorján mellszobornak és márvány emléktáblának kellene őriznie Tóth Károly emlékét, amelyek a következő nemzedékekhez is szóló üzenetet hordoznának.[5]

[4] Szlovákia 1992. szeptember 1-jén elfogadott alkotmányának preambuluma a „szlovák nemzet" mint jogalkotó nevében egyebek mellett a „nemzetek természetes önrendelkezési jogából kiindulva" hirdette ki az alaptörvényt, a „Szlovákia területén élő nemzetiségi kisebbségekhez [sic!] és etnikai csoportokhoz tartozókkal" együttesen, mint a „Szlovák Köztársaság polgárai" által elfogadott határozatot.

[5] Tóth Károly mellszobrát (Éliás Ádám alkotása) 2025 júliusában avatták fel a gombaszögi magyar művelődési táborban. A szobor másolata, valamint az alapító emlékét megörökítő tábla a Fórum Intézet somorjai székházában látható.